

BIJLAGE IX

DE FINANCIËLE EN PERSONELE SITUATIE VAN NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN - ENKELE DATA

door R.A. Koole

1. *inleiding*

Het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit te Groningen krijgt nogal eens verzoeken om informatie te leveren omtrent de financiële situatie van politieke partijen en wat daar mee samenhangt. Teneinde hiervan een zo overzichtelijk mogelijk beeld te kunnen geven is, mede op verzoek van prof. dr. H. Daalder van het Europees Universitair Instituut in Florence, in het najaar van 1978 een onderzoek ingesteld naar de voor dit beeld noodzakelijke gegevens. De resultaten van dit onderzoek worden hieronder vermeld.

2. *werkwijze*

Eind september 1978 werd aan alle in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen het verzoek gericht medewerking te verlenen aan bovenvermeld onderzoek. Aan dit verzoek werd door vrijwel alle partijen gehoor gegeven.

Met vertegenwoordigers van de grotere partijen werden gesprekken gevoerd, terwijl van de meeste kleinere partijen per brief antwoord werd verkregen op een aan hen schriftelijk gestelde serie vragen.

De volgende gesprekken vonden plaats: op 17 oktober 1978 met de heer Krajenbrink, secretaris van het CDA; op 18 oktober 1978 met de heer Heyne den Bak, secretaris van de PvdA; op 1 november 1978 met de heer Van Glansbeek, adjunct-directeur van het KVP-bureau; op 6 november 1978 met de heer Jehee, chef de bureau op het ARP-secretariaat; op 10 november 1978 met de heer Kort-hals Altes, voorzitter van de VVD; op 16 november 1978 met verschillende leden van het Hoofdbestuur van D'66, te weten: de

scheidende penningmeester de heer Maas, de nieuwe penningmeester de heer Prevoo en de secretaris politiek de heer Van Oorschot; op 24 november 1978 met de heer Kiers, penningmeester van de CHU. Bovendien vond op 31 oktober 1978 een telefonisch gesprek plaats met de heer Hallee, ambtelijk secretaris van de CDA-fractie in de Tweede Kamer.

De volgende brieven werden ontvangen: d.d. 9 oktober 1978 van de heer Esseling, secretaris van DS'70; d.d. 8 november 1978 van de heer Pijp, adjunct-secretaris van het GPV; d.d. 29 november 1978 van de heer Pijl, penningmeester van de SGP; d.d. 6 december 1978 van de heer Steinbuch, algemeen penningmeester van de PSP; d.d. 17 december 1978 van de heer Van Dongen, penningmeester van de PPR.

Van de kant van de CPN en van de Boerenpartij werd geen antwoord ontvangen.

De in de hierna volgende paragrafen vermelde informatie is gebaseerd op de gegevens via deze gesprekken en brieven verkregen en is niet in alle gevallen volledig.

Deze gegevens zijn als volgt gerangschikt: in paragraaf 3 de ledentallen en de verschillende organisatiegraden, in paragraaf 4 de personele gegevens, in paragraaf 5 de inkomsten van politieke partijen en in paragraaf 6 de standpunten van partijen ten aanzien van directe overheidssteun aan, en aparte wettelijke regeling voor politieke partijen.

Ten overvloede zij vermeld dat de gegevens niet alle mogelijke informatie inzake het onder 1 genoemde beeld kunnen bevatten.

3. ledenaantal en organisatiegraad

Voor een juist inzicht in de financiële en personele situatie van politieke partijen is het noodzakelijk te weten hoeveel leden deze partijen tellen. In tabel 1 wordt daarom een overzicht gegeven van de ledentallen per partij met daarachter vermeld de respectievelijke peildata. Onder deze peildata verstaan we de door de partijen opgegeven peildata dan wel de dateringen

van de gevoerde gesprekken of van de ontvangen schriftelijke beantwoordingen (zie paragraaf 2).

In tabel 1 is tevens opgenomen het aantal stemmen, dat een partij verwierf bij de laatst gehouden Tweede Kamer-verkiezingen van 25 mei 1977.

tabel 1: ledenaantal en organisatiegraad

partij	leden- aantal	peildatum	aantal stemmen TK-verkiezingen 25 mei 1977	organisatie- graad
PvdA	121.000	1-9-1978	2.810.636	4,3%
CDA	164.500'	najaar 1978	2.653.416	6,2%
KVP	58.500	najaar 1978		
ARP	58.000	najaar 1978		
CHU	27.000	najaar 1978		
VVD	101.000	najaar 1978	1.492.188	6,8%
D'66	12.000	1-11-1978	451.739	2,7%
PPR	12.500	7-12-1978	140.662	8,9%
SGP	18.000	20-11-1978	177.038	10,1%
CPN	27.500''	aug. 1978''	143.420	19,2%
GPV	12.143	8-11-1978	79.455	15,3%
DS'70	2.780	1-8-1978	59.508	4,7%
PSP	8.500	6-12-1978	77.790	10,9%

' de som van de ledentallen van KVP, ARP en CHU plus 23.000 'directe' CDA-leden.

'' volgens o.a. berichten in Trouw van 25-8-1978 en in NRC/Handelsblad van 24-8-1978.

Dit aantal is weer gebruikt in de berekening van de organisatiegraad van een partij, die eveneens in tabel 1 is opgenomen. Onder de organisatiegraad van een politieke partij verstaan we het percentage kiezers dat zijn stem uitbrengt op een bepaalde partij en tevens lid is van die partij. Om deze organisatiegraad te bepalen hebben we het genoemde aantal leden van een partij gedeeld door het aantal kiezers,

dat zijn stem op 25 mei 1977 op deze partij uitbracht. Hieraan kleven enkele bezwaren. Zowel het electoraat als het ledenbestand van politieke partijen is steeds meer aan fluctuaties onderhevig. Voor de meest exacte bepaling van de organisatiegraad is alleen het ledenbestand van een politieke partij op de dag van de verkiezingen valabel. Een tweede bezwaar is dat het ledenbestand van een partij ook (aspirant-) leden kan bevatten, die de stemgerechtigde leeftijd nog niet bereikt hebben. Bovendien is het mogelijk van meerdere politieke partijen lid te zijn, terwijl de kiezer slechts op één partij zijn stem kan uitbrengen. En tenslotte kan een partijlid blanco stemmen of niet stemmen, waardoor de bepaling van de organisatiegraad eveneens beïnvloed wordt.

We hebben de op genoemde wijze tot stand gekomen organisatiegraad toch vermeld, daar dit o.i. enigszins een indruk kan geven van de mate waarin het Nederlandse electoraat zich in het partijstelsel organiseert.

4. personele gegevens

4.1 betaalde partijbestuurders

Aan de partijen werd gevraagd hoeveel bezoldigde partijbestuurders zij in dienst hadden en welk bedrag daar ongeveer mee gemoeid was.

PvdA: In 1978 had de PvdA 3 betaalde partijbestuurders in dienst, te weten: de voorzitter, de secretaris en de landelijke contactvrouw van de Rooie Vrouwen. Aan salariskosten (incl. lasten) was hiermee een bedrag gemoeid van ca. fl. 276.000. Besloten is inmiddels dat ook de functie van internationaal secretaris voortaan een betaalde functie zal zijn. Dit betekent dat aan genoemd bedrag nog eens een bedrag van fl. 92.000 zal worden toegevoegd. De hoogte van het salaris van een partijbestuurder is vastgesteld op 80 procent van de schadeloosstelling van een kamerlid.

CDA: In 1978 had het CDA één betaalde partijbestuurder: de secre-

taris. De kosten van deze post (salaris, sociale lasten, administratiekosten etc.) waren in 1978 ca. fl. 110.000.

KVP: De KVP heeft sinds 1975 geen betaald bestuurslid meer; dit als gevolg van de zgn. "affaire-De Zeeuw".

ARP: De ARP heeft één betaalde partijbestuurder in dienst: de secretaris, die echter slechts adviserend lid is van het partijbestuur. In 1978 was hiermee aan salariskosten etc. een bedrag van fl. 125.000 gemoeid.

CHU: De CHU kent geen betaalde partijbestuurders.

VVD: De VVD heeft geen betaalde partijbestuurders. Sinds 1965 is dit ook statutair onmogelijk.

D'66: D'66 heeft, vnl. om financiële redenen, geen betaalde partijbestuurders. De onkosten, die door de partijbestuurders gemaakt worden, worden niet vergoed.

PPR: De PPR heeft één betaalde partijbestuurder: de voorzitter. Hij ontvangt fl. 12.000 per jaar uit de partijkas.

SGP: De SGP, het GPV, DS'70 en de PSP hebben geen betaalde partijbestuurders.

4.2 partijsecretariaat

De vraag werd gesteld hoeveel mensen werkzaam zijn op het partijsecretariaat en welk bedrag hier ongeveer mee gemoeid is.

PvdA: Op het partijsecretariaat zijn 45 mensen in vaste dienst. De salariskosten (inclusief lasten) werden voor 1978/1979 begroot op fl. 1.890.000. In drukke tijden (verkiezingscampagnes) worden, indien noodzakelijk, extra (uitzend-)krachten in dienst genomen.

CDA: Op het secretariaat zijn 4 mensen full-time en 2 mensen part-time werkzaam. De salariskosten van deze mensen waren in 1978 ca. fl. 107.000.

KVP: Op het KVP-bureau zijn 12 mensen werkzaam. De salariskosten (incl. lasten) bedroegen in 1978 ca. fl. 550.000. Tijdens de

campagne voor de nationale verkiezingen werd in 1977 één extra kracht aangetrokken, terwijl ook werk uitbesteed werd.

ARP: Op het partijsecretariaat zijn 18 mensen werkzaam. Daarmee was in 1978 een bedrag van bruto fl. 550.000 gemoeid.

CHU: Op het partijsecretariaat zijn 2 mensen full-time en enkele mensen part-time werkzaam. Aan salariskosten (inclusief lasten) is voor 1979 een bedrag van fl. 130.000 begroot.

VVD: Op het partijsecretariaat zijn 20 mensen (waaronder de algemeen secretaris) werkzaam. Hiermee was in 1978 een bedrag van fl. 870.000 mee gemoeid. In drukke tijden (zoals vóór de verkiezingen) zijn naast enkele uitzendkrachten voornamelijk vrijwilligers als extra krachten werkzaam.

D'66: Op het partijsecretariaat zijn drie mensen full-time en drie mensen part-time werkzaam. Aan salariskosten (inclusief lasten) is voor hen voor 1979 een bedrag van fl. 231.500 begroot.

PPR: Op het partijsecretariaat zijn voor de tijd van 3,6 arbeidskracht verschillende mensen betaald werkzaam. Circa 0,75 arbeidskracht is onbezoldigd werkzaam. Met de 3,6 arbeidskracht was voor 1978 een bedrag van fl. 160.000 gemoeid.

SGP: Op het partijsecretariaat zijn slechts enkele part-timers in dienst. Deze krachten ontvangen een uurvergoeding.

GPV: Op het partijsecretariaat zijn twee betaalde functionarissen werkzaam. Voor 1978 was voor salarissen en sociale lasten een bedrag van fl. 103.500 in de begroting opgenomen.

DS'70: Er zijn 2 personen part-time aan het secretariaat verbonden. In 1978 bedroegen de globale kosten hiervan fl. 28.000.

PSP: Op het 'partijburo' van de PSP zijn drie mensen full-time en enkele mensen part-time werkzaam. In 1978 bedroegen de kosten hiervan fl. 190.000

Wanneer nu de onder 4.1 en 4.2 genoemde bedragen bij elkaar worden opgeteld en de respectievelijke sommen worden afgezet tegen het in tabel 1 genoemde ledental, dan krijgt men een in-

druk van het bedrag dat uit de partijkas per partijlid wordt besteed aan de salariskosten van beroepskrachten, aangetrokken om de partij draaiende te houden (zie tabel 2).

tabel 2: verhouding salariskosten beroepskrachten tot het aantal leden

partij	totaal salariskosten	bedrag per lid (globaal)
PvdA	f1. 2.166.000	f1. 17,90
CDA (totaal)	f1. 1.572.000	f1. 9,55
CDA (direct)	f1. 217.000	f1. 9,45
KVP	f1. 550.000	f1. 9,40
ARP	f1. 675.000	f1. 11,65
CHU	f1. 130.000	f1. 4,80
VVD	f1. 870.000	f1. 8,60
D'66	f1. 231.500	f1. 19,30
PPR	f1. 172.000	f1. 13,75
SGP	?	?
GPV	f1. 103.500	f1. 8,50
DS'70	f1. 28.000	f1. 10,10
PSP	f1. 190.000	f1. 20,00

Natuurlijk kleven ook hieraan enkele bezwaren (fluctuerend ledental, anachronie van peildatum ledental en opstelling begroting, verschillende taakomschrijving, etc), daarom moeten de in de derde kolom van tabel 2 genoemde bedragen slechts globaal geïnterpreteerd worden.

4.3 personeel bij verwante instellingen of organisaties

Aan de verschillende partijen werd gevraagd hoeveel betaald personeel er bij verwante instellingen of organisaties werkt.

PvdA: Totaal zijn er 21 mensen werkzaam bij de aan de PvdA verwante instellingen. De verdeling is globaal als volgt: 10 personen bij de Wiardi Beckman Stichting, 3 personen bij de Evert Vermeer Stichting, 5 personen bij de Stichting Vor-

mingswerk PvdA en 3 personen bij de Jonge Socialisten. De salariskosten zijn voor 1978/1979 begroot op fl. 1.115.000. De salariskosten van de voor de Rooie Vrouwen werkende personen vallen binnen het budget van het secretariaat.

CDA: Er bestaat een Stichting Studiecentrum CDA, waarin in federatief verband de wetenschappelijke stichtingen van de KVP, de ARP en de CHU samenwerken. Deze CDA-stichting heeft (nog) geen eigen personeel.

Bij de nog niet zo lang geleden opgerichte bestuurdersvereniging van het CDA, die zichzelf bedruipt, zijn 2 mensen werkzaam. Hun salariskosten zijn voor 1979 begroot op fl. 111.000.

KVP: Bij het wetenschappelijk bureau van de KVP, het Centrum voor Staatkundige Vorming, zijn momenteel 2 personen werkzaam. Aan salariskosten is hiervoor voor 1979 ca. fl. 150.000 begroot. Tot 1977 waren er 7 personen werkzaam. Vier van hen zijn in 1977, toen in de Tweede Kamer een CDA-fractie ontstond, tot het fractiepersoneel gaan behoren, terwijl een vijfde nu werkzaam is bij de onlangs opgerichte bestuurdersvereniging van het CDA.

Bij de Stichting Vormingswerk KVP zijn 2 mensen werkzaam. Hun salariskosten zijn voor 1979 begroot op fl. 119.000.

Voor het jongerenwerk in de KVP is ten behoeve van één medewerkster voor 1979 een post van ca. fl. 50.000 begroot.

ARP: Op het wetenschappelijk bureau van de ARP, de Abraham Kuypersstichting, zijn acht mensen werkzaam. In 1978 was hiermee een bedrag van ca. fl. 500.000 gemoeid.

Ten behoeve van het vormingswerk en het jongerenwerk van de ARP zijn geen aparte medewerkers aangetrokken. De werkzaamheden worden op het partijsecretariaat verricht.

CHU: Bij de wetenschappelijke stichting van de CHU, de Savornin

Lohman-stichting, zijn twee personen in dienst. Voor 1978 werd hiervoor aan salariskosten fl. 99.000 begroot.

Ten behoeve van de jongerenorganisatie, de CHJO, is één part-timer in dienst. Aan salariskosten is voor 1979 een bedrag van ca. fl. 33.000 begroot.

VVD: Bij de wetenschappelijke stichting, de Teldersstichting, waren in 1977 twee personen werkzaam. Daarmee was een bedrag van fl. 63.594 gemoeid.

Ten behoeve van het partijorgaan Vrijheid en Democratie zijn part-time krachten aangetrokken. De salarissen bedroegen in 1978 ca. fl. 75.000.

De werkzaamheden t.b.v. de Stichting Organisatie Vrouwen in de VVD, waartoe alle vrouwelijke leden van de VVD behoren, worden door het partijsecretariaat en door vrijwilligsters uitgevoerd.

De Vereniging van Staten- en Raadsleden der VVD heeft een directeur en een secretaresse in dienst.

D'66: Vanaf 1 januari 1979 zijn bij de Stichting Wetenschappelijk Buro (SWB) 2 personen full-time in dienst. Voor 1979 is aan salariskosten (incl. lasten) een bedrag van ca. fl. 75.000 begroot. Een pensioenregeling valt daar niet onder; deze is nog in studie.

PPR: Bij de Studiestichting van de PPR zijn twee personen in dienst. Hiervoor is een bedrag van fl. 90.000 begroot.

Bij de Stichting Radikalen Vorming is één medewerker voor halve dagen in dienst. Hiervoor is fl. 38.000 begroot.

Voor de Stichting Jongeren Werk geldt hetzelfde als voor de Stichting Radikalen Vorming.

SGP: Op het Studiecentrum van de SGP is gedurende enkele dagen per week een studiesecretaris werkzaam. Zijn bezoldiging (incl.

lasten) bedroeg in 1978 ca. fl. 40.000.

Op het Voorlichtings- en vormingscentrum is eveneens een part-timer werkzaam. Zijn bezoldiging bedroeg in 1978 ca. fl. 20.000. Tevens is hier een part-timer op uurbasis werkzaam.

GPV: Bij het wetenschappelijk instituut van het GPV, de Groen van Prinsterer Stichting, zijn drie betaalde functionarissen werkzaam. De salariskosten (incl. lasten) waren voor 1978 geraamd op fl. 155.000.

PSP: Het wetenschappelijk bureau van de PSP functioneerde in 1978 niet. In 1979 zal geprobeerd worden dit bureau te reactiveren. Hiervoor wordt één kracht aangetrokken. De kosten worden op fl. 40.000 begroot.

Bij de Stichting Vorming en Scholing zijn twee part-time krachten werkzaam. Hiervoor is een bedrag van fl. 40.000 begroot.

Ten behoeve van het jongerenwerk zijn eveneens twee part-timers aangetrokken. Ook hier is een bedrag van fl. 40.000 begroot.

Aan de partijdrukkerij, die kostendekkend draait, zijn tien medewerkers verbonden. De salariskosten bedragen ca. fl. 400.000.

4.4 personeel werkzaam bij de fracties in de kamers

4.4.1 bewerktuiging individuele kamerleden (BIK)

In 1978 ontving ieder kamerlid fl. 25.936 ten einde zich van een assistent(e) (de zgn. BIK-kracht) te voorzien. Dit bedrag drukt op de begroting van de overheid en komt dus niet voor rekening van de partijen.

4.4.2 fractieassistentie

Naast de bewerktuiging van individuele kamerleden geeft de overheid ook steun aan Tweede Kamer-fracties als eenheden. De

lasten daarvan drukken op de begroting van de overheid (Stichting Fractiebijstand).

De hoogte van het bedrag, dat aan de verschillende fracties wordt uitgekeerd, wordt bepaald volgens een voor alle partijen geldende regeling. Deze regeling is als volgt: men gaat uit van de toelage van een fractievoorzitter op zijn 'schadeloosstelling' als kamerlid. In geval van een éénmansfractie wordt het kamerlid in deze regeling als fractievoorzitter behandeld. In 1977 werd deze toelage als volgt samengesteld: fl. 1.179 voor het eerste lid en fl. 354 voor ieder verder lid van de fractie, tot een maximum van fl. 11.789. Deze toelage van de fractievoorzitter wordt nu met een factor vermenigvuldigd, die in 1977 ruim 70 was. Het product van deze vermenigvuldiging nu is de hoogte van de overheidssteun aan fracties in de Tweede Kamer t.b.v. het aantrekken van personeel. Daarnaast worden nog bedragen beschikbaar gesteld voor kantoorbenodigdheden, kopieerkosten, etc. Deze bedragen komen op soortgelijke wijze tot stand, zij het dan dat de vermenigvuldigingsfactor veel geringer is.

Omdat deze bedragen via de toelage van de fractievoorzitter afhankelijk zijn van het aantal zetels in de Tweede Kamer, dat een fractie in totaal bezet, is er na verkiezingen een speciale regeling van kracht. De fracties, die in zeteltal omhoog zijn gegaan, krijgen direkt een bedrag uitgekeerd met dat hogere zeteltal in overeenstemming. De fracties echter, die in zeteltal omlaag gegaan zijn, krijgen nog gedurende drie maanden na de verkiezingen geldelijke steun op basis van hun vorige zeteltal.

Formeel zijn de bewerktuiging van individuele kamerleden en de fractieassistentie financieel gescheiden zaken. In de praktijk echter worden deze gelden soms bijeen gevoegd ter verhoging van de kwaliteit van de personele steun in zijn totaliteit.

Een overzicht nu per fractie:

PvdA: Ter assistentie van de fractie van de Tweede Kamer zijn 28 mensen werkzaam. In 1978 werd hiervoor een bedrag van fl. 1.385.000 uitgetrokken, hetgeen waarschijnlijk de som van alle (maximaal) toegekende bedragen was. De partij verleent geen extra personele steun aan de kamerleden. Wel wordt de salarisadministratie van de fractieassistentie door het partijsecretariaat verzorgd.

CDA: Ook het CDA ontvangt de maximale steunbedragen. Daarvan worden 22 mensen betaald. De fractie ontvangt financiële noch personele steun van het CDA.

Doordat zowel de toelage van de fractievoorzitter als het totale bedrag dat aan een fractie uitgekeerd kan worden aan een maximum gebonden is, werkte de 'fusering' van de drie oorspronkelijke fracties tot één CDA-fractie financieel nadelig (zie ook 5.2.1).

VVD: Bij de Tweede Kamer-fractie van de VVD zijn 12 mensen werkzaam. Hiermee was in 1978 een bedrag van fl. 650.000 gemoeid.

D'66: De Tweede Kamer-fractie van D'66 heeft vijf medewerkers in dienst. De salariskosten van deze fractieassistentie zijn begroot op ca. fl. 225.000.

PPR: Bij de fractie van de PPR in de Tweede Kamer zijn twee mensen full-time en twee mensen part-time werkzaam. In 1978 was hiermee een bedrag van fl. 180.000 gemoeid.

SGP: Bij de fracties in de Eerste en Tweede Kamer van de SGP zijn vier personen gedurende enkele dagen per week werkzaam. Hiermee is een bedrag van ca. fl. 100.000 gemoeid.

GPV: De GPV-fractie in de Tweede Kamer heeft drie mensen ter assistentie. Deze worden gedeeltelijk betaald door de overheid. Na de halvering van de GPV-fractie in de Tweede Kamer op grond van de verkiezingsuitslag van mei 1977 (van twee zetels naar één) zou door de vermindering van de overheidssteun slechts

één van de in dienst zijnde fractiemedewerkers hebben kunnen aanblijven. Door een geslaagde financiële actie onder de GPV-leden kon voorkomen worden dat een fractiemedewerker moest worden ontslagen.

DS'70: Ter assistentie van het enige Tweede Kamerlid van DS'70 is aan het fractiebureau één medewerker verbonden.

PSP: Ter assistentie van het enige Tweede Kamerlid van de PSP zijn vier part-time krachten werkzaam. Hiermee is een bedrag van fl. 80.000 gemoeid. Dit bedrag wordt deels door de overheid, deels uit particuliere giften gefinancierd.

Met ingang van 1 januari 1979 is er een part-time kracht werkzaam ter assistentie van de fractie in de Eerste Kamer. Hiermee is een bedrag van fl. 5000 gemoeid, dat uit de partijkas gefinancierd wordt.

5 inkomsten

Niet alleen de onder 4 genoemde bedragen vormen de uitgaven van politieke partijen. Naast deze salariskosten zijn er nog vele andere posten die op de begroting van een politieke partij drukken, zoals huisvesting organisatiekosten, bijdragen aan verwante instellingen, verkiezingscampagnes, voorlichting en propaganda, etc. Bij de ARP bijvoorbeeld vormden in 1977 de personeelslasten ruim 32% van de totale lasten (fl. 640.000 van de fl. 2.040.000).

Onder de punten 4.4.1 en 4.4.2 zagen we al dat de bewerktuiging van de individuele kamerleden geheel en de fractieassistentie vrijwel altijd geheel door de overheid gefinancierd worden. Deze financiering van de overheid geschiedt direct aan de belanghebbenden, zonder bemiddeling van de partij. De parlementsleden nemen immers formeel plaats in de Staten-Generaal 'zonder last- of ruggespraak'.

De financiering van (financiële) steun aan parlementsleden mag

dan niet op de begroting van een partij rusten, er blijven nog genoeg lasten over, die in vele gevallen geheel en in andere gevallen gedeeltelijk (vnl. bij de verwante stichtingen) uit de partijkas gefinancierd moeten worden. Daartoe beschikken de partijen over verschillende bronnen van inkomsten die hieronder behandeld worden.

5.1 contributies

De voornaamste bron van inkomen is voor de politieke partij ongetwijfeld de contributieopbrengst.

De hoogte van de individuele contributies wordt in vrijwel alle gevallen bepaald door toepassing van het draagkrachtbeginsel, waarbij de ene partij iets meer dan de andere de hoogte van de contributie 'progressief' laat toenemen bij een stijging van het inkomen.

De VVD kent een contributieregeling, waarin het draagkrachtbeginsel slechts in geringe mate is toegepast. Niet het inkomen, maar de leeftijd is hier het voornaamste criterium. Binnen deze indeling naar leeftijd wordt dan weer uitgegaan van de inkomsten, die men geacht wordt te ontvangen bij een bepaalde leeftijd. Zo betalen in 1979 leden van 18 tot 27 jaar fl. 32,50 per jaar, leden van 27 tot 65 jaar fl. 65,00 per jaar en leden van 65 jaar en ouder fl. 35,00 per jaar. Als argument voor een dergelijke indeling wordt o.a. genoemd het feit, dat elk lid uiteindelijk dezelfde 'prestaties' ontvangt.

Het is ondoenlijk hier de contributiestaffels van alle partijen volledig af te drukken. Wel wordt (voor zover dit mogelijk is), in tabel 3 een overzicht gegeven van de totaal-opbrengsten en de gemiddelden van de contributies.

tabel 3: totaal opbrengsten en gemiddelden van contributies

partij	totaal opbrengst	gemiddelde
PvdA	f1. 5.000.000 (begroting 78/79)	f1. 54,00 (eind 1977)
CDA	f1. 6.000.000 (begroting 1978)	f1. 40,00 (najaar 1978)
KVP	?	f1. 40,50 (najaar 1978)
ARP	f1. 1.341.000 (rekening 1977)	f1. 37,70 (najaar 1978)
CHU	f1. 450.000 (begroting 1979)	f1. 35,00 (1978)
VVD	f1. 1.496.000 (rekening 1977)	f1. 40,26 (1977)
D'66	f1. 653.000 (schatting 1978)	f1. 70,00 (najaar 1978)
PPR	f1. 650.000 (begroting 1978)	?
SGP'	?	?
GPV	f1. 413.000 (schatting 1978)	f1. 35,00 (landelijke contributie)
DS'70	f1. 60.000 (per 1-1-1978)	?
PSP	f1. 600.000 (schatting 1978)	f1. 70,00 (najaar 1978)

' Bij de SGP wordt de contributie per kiesvereniging vastgesteld en bedroeg in 1978 f1. 10,00 tot f1. 15,00. Dit bedrag bevat niet het abonnement op het partijorgaan (in 1978: f1. 36,00 per jaar).

5.2 subsidies

Een tweede voorname bron van inkomsten zijn de door de overheid ter beschikking gestelde subsidies. Deze subsidies worden niet à fonds perdu aan de politieke partijen geschonken, maar zijn doelsubsidies. Deze doelsubsidies worden veelal in ontvangst genomen door de daartoe gecreëerde stichtingen, zoals

de wetenschappelijke stichtingen, de stichtingen t.b.v. het vormingswerk en de stichtingen, die zich inzetten voor het jongerenwerk.

5.2.1 de wetenschappelijke stichtingen

Sinds 1970 worden de wetenschappelijke stichtingen door de overheid (Ministerie van Binnenlandse Zaken) gesubsidieerd. De wettelijke regeling bepaalt dat per partij aan één rechtspersoon, die krachtens zijn doelstelling of in hoofdzaak wetenschappelijke arbeid verricht ten behoeve van enige politieke groepering of van een politieke denkwijze en gelieerd is met een in de Tweede Kamer vertegenwoordigde politieke groepering, subsidie kan worden verleend. De subsidie wordt verleend tot een bedrag, gelijk aan de overige inkomsten van de wetenschappelijke stichtingen, met dien verstande, dat deze subsidie nooit het nadelig verschil tussen de overige inkomsten (hoofdzakelijk uit de partijkas) en het bedrag van de uitgaven te boven zal gaan. Bovendien is de hoogte van de subsidie afhankelijk van het aantal Tweede Kamer-leden, dat een zetel voor een bepaalde partij inneemt.

In tabel 4 wordt een overzicht gegeven van de maximaal door partijen te claimen subsidiebedragen t.b.v. de wetenschappelijke instituten. Het verschil tussen de bedragen in de derde kolom (regeling d.d. 16-12-1977) en de vierde kolom (voorstel minister Wiegel d.d. 5-7-1978, dat inmiddels de geldende regeling is geworden) komt doordat er, vooral van de kant van het CDA, op een herziening van de bestaande regeling was aangedrongen. De belangrijkste reden hiertoe was het feit dat door de 'fusering' van de drie oorspronkelijke fracties tot één CDA-fractie de subsidie nu ook aan één wetenschappelijke stichting van het CDA moest worden verstrekt. Doordat in de subsidies met bodembedragen wordt gewerkt, verloor het CDA door 'fusering' van de wetenschappelijke stichtingen twee bodembedragen. In plaats van de som van de drie afzonderlijke subsidiebedragen, fl. 540.000, zou de ene CDA-stichting slechts

tabel 4: maximaal te claimen subsidiebedragen

instituut van:	zetels TK	regeling d.d. 16/12/77	voorstel min. Wiegel d.d. 5/7/78	I	II	WBS- voorstel	ontvangen of begrootte sub- sidiebedragen
PvdA	53	253.000	341.000	446.000	387.000	384.000	358.000 ('79)
CDA	49	249.000	333.000	418.000	371.000	371.000	349.000 ('79)
VVD	28	214.000	265.000	271.000	273.000	273.000	151.646 ('76)
D'66	8	140.000	139.000	131.000	139.000	139.000	50.000 ('79)
PPR	3	115.000	99.000	96.000	99.000	99.000	90.000 ('78)
SGP	3	115.000	99.000	96.000	99.000	99.000	51.000 ('78)
CPN	2	110.000	91.000	89.000	91.000	91.000	?
GPV	1	105.000	83.000	82.000	83.000	83.000	105.000 ('78)
DS'70	1	105.000	83.000	82.000	83.000	83.000	?
PSP'	1						40.000 ('79)
BP'	1						
TOTAAL	150	1.406.000	1.533.000	1.711.000	1.625.000	1.622.000	
Begroting Binn. Zaken (1978)		1.725.000	1.725.000	1.725.000	1.725.000	1.725.000	

' De PSP en de Boerenpartij hadden in 1978 geen functionerend wetenschappelijk bureau. De PSP probeert dit in 1979 weer te reactiveren. Het voorstel van minister Wiegel is inmiddels de geldende regeling.

I en II staan voor voorstellen van het CDA.

fl. 249.000 gaan ontvangen.

Bovendien werd het verschil tussen de subsidiebedragen aan de grotere partijen en die aan de kleinere partijen te gering bevonden.

Daarom werd een discussie met de minister aangegaan, waarbij van verschillende kanten voorstellen werden gedaan. Deze discussie is nog niet afgerond. Het voorstel van minister Wiegel is inmiddels wel de (voorlopig) geldende regeling geworden.

In tabel 4 zijn in de laatste kolom eveneens de reëel ontvangen of de begrootte subsidiebedragen vermeld. Het verschil tussen de te claimen bedragen en deze bedragen kan verklaard worden uit het feit dat de stichtingen zelf een bedrag gelijk aan dat van de subsidie op tafel moeten leggen.

Opmerkelijk is tevens dat bij alle in tabel 4 vermelde regelingen of voorstellen tot regeling het totaal van de maximaal te claimen subsidiebedragen geringer is dan de post, die hiervoor op de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken is vermeld.

5.2.2 vormings- en jongerenwerk

Op een met de subsidiëring van de wetenschappelijke stichtingen te vergelijken wijze wordt subsidie verstrekt aan politieke partijen met het doel het vormingswerk en het jongerenwerk in de partij te ondersteunen.

Ook bij deze subsidies (door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk verstrekt) geldt een koppeling van de hoogte van het uit te keren bedrag met het eigen inkomen dat, via de partijkas, kan worden opgebracht. Voor het vormingswerk geldt dat 70% van de kosten ten laste mag komen van de overheid, mits de stichting, waarin het vormingswerk is ondergebracht, de overige 30% kan financieren.

Voor het jongerenwerk geldt dat 90% van de personeelslasten en 70% van de overige lasten door de overheid gedragen worden, mits de stichting, waarin het jongerenwerk is ondergebracht, de complementerende percentages voor haar rekening kan nemen.

In alle gevallen is subsidie aan een maximum gebonden en bovendien gerelateerd aan het aantal zetels, dat een bepaalde fractie in de Tweede Kamer inneemt.

We geven nu een overzicht (voor zover we over gegevens beschikken) van de bedragen die in het kader van deze subsidies worden ontvangen:

PvdA: De Stichting Vormingswerk PvdA ontving in 1978 een maximale subsidie van fl. 377.000. De Jonge Socialisten ontvingen in 1978 een bedrag van ca. fl. 100.000.

CDA: De beide CDA-stichtingen, die deze subsidies ontvangen, fungeren vooral als doorgeefluiken naar de desbetreffende instellingen van de oorspronkelijke partijen.

CHU: Via het CDA werd in 1978 ten behoeve van het kader- en vormingswerk fl. 74.000 ontvangen. Voor het jongerenwerk wordt fl. 42.000 aan subsidies ontvangen.

VVD: In 1976 werd fl. 280.895 aan subsidie ten behoeve van het vormingswerk ontvangen; een bedrag dat te laag werd bevonden. De JOVD ontving in 1976 in totaal fl. 63.400 aan subsidie.

D'66: In 1978 was het bedrag dat aan subsidie t.b.v. de stichting Politiek Scholings en Vormingsinstituut (PSVI) ontvangen werd, ca. fl. 70.000. Omdat D'66 geen jongerenorganisatie heeft, ontvangt de partij ten behoeve van het jongerenwerk geen subsidie. Momenteel onderzoekt een speciale commissie de wenselijkheid van een jongerenorganisatie.

PPR: Aan subsidie voor de Stichting Radikalen Vorming werd in 1978 ca. fl. 80.000 ontvangen.

SGP: Aan subsidie voor het Voorlichtingscentrum werd in 1978 fl. 22.000 ontvangen.

GPV: Aan de stichting voor vormingswerk, Mandaat, werd voor 1978 een subsidie verleend van fl. 44.000.

PSP: Ten behoeve van het vormingswerk binnen de PSP werd in 1978 een subsidie ontvangen van ca. fl. 50.000.

5.2.3 radio en T.V.

Via de regeringscommissaris ontvangen de partijen vaste bedragen ter ondersteuning van radio- en T.V.-uitzendingen.

In 1978 was dat maximaal fl. 3.460 voor een T.V.-uitzending en maximaal fl. 260 per radio-uitzending. Per seizoen waren er 3 à 4 T.V.-uitzendingen. Iedere veertien dagen was er een radio-uitzending. De partijen ontvingen in 1978 in totaal een bedrag in de orde van grootte van fl. 13.000.

Vrijwel alle partijen vinden de genoemde vaste bedragen (veel) te laag.

5.2.4 overige subsidies (vnl. Europese verkiezingen)

Naast de in de paragrafen 5.2.1 t/m 5.2.3 genoemde subsidies, die door vrijwel alle partijen of aanverwante instellingen werden ontvangen, noemden enkele partijfunctionarissen nog verschillende andere subsidies. Zo ontving de PvdA in 1978 van de Nationale Commissie Ontwikkelingssamenwerking ten behoeve van de Evert Vermeer Stichting subsidie. Deze subsidie was voor 1978 begroot op fl. 150.000 à fl. 200.000.

Daarnaast melden de grotere partijen (de PvdA, het CDA, de VVD en D'66) dat zij subsidies ontvangen of nog zullen ontvangen voor activiteiten, die in het licht staan van de Europese verkiezingen (juni 1979). Deze subsidies worden per project uitgekeerd en worden door de nationale en Europese overheden gefinancierd.

De PvdA verwacht dat ten behoeve van de Europese verkiezingen fl. 300.000 à fl. 500.000 aan subsidies kan worden ontvangen. Ten behoeve van de campagne voor de Europese verkiezingen van het CDA wordt op een begroting van ca. één miljoen gulden fl. 450.000 aan subsidies verwacht, zodat fl. 550.000 door middel

van akties verkregen moet worden.

D'66 was door het comité-Vondeling voor 1978 een bedrag van fl. 31.500 toegezegd. Voor 1979 is door D'66 in ieder geval eens fl. 4.500 aangevraagd.

5.3 akties en fondsen

De meeste partijen proberen op gezette tijden via akties (vaak in de tijd voor verkiezingen) de partijkas gezond te houden. De partijleden worden dan gevraagd om naast de jaarlijkse contributie een extra bedrag in de partijkas te storten, dat gericht is op de verwezenlijking van een bepaald doel (de verkiezingscampagne, een extra medewerker, het partijpand etc.). Een andere manier van fondsenwerving is de partijleden, die voor een bepaalde partij in een vertegenwoordigend lichaam zitten, te vragen een bepaald percentage van de inkomsten uit deze vertegenwoordigende functie verkregen, af te dragen aan de partij. Hieronder volgt een overzicht per partij van de verschillende akties en/of fondsen.

PvdA: De PvdA kent een Fonds voor Bijzondere Aktiviteiten, gevormd door bijdragen van leden, die voor de PvdA in vertegenwoordigende lichamen functies bekleden. Deze bijdragen zijn verplicht en gesteld op twee procent van het politieke inkomen. Over het verplichtende karakter van deze bijdragen bestaan binnen de PvdA grote meningsverschillen. Dit fonds werd voor 1978/1979 begroot op ca. fl. 750.000.

Ten behoeve van verkiezingscampagnes worden speciale akties georganiseerd om de partijkas te spekken. Zo kon bij de verkiezingsaktie in 1977 fl. 989.000 worden vergaard. De totale campagne kostte fl. 1.600.000.

CDA: Door middel van akties en bijdragen uit de verschillende partijkassen kon voor de Kamerverkiezingen van 1977 een verkiezingsfonds van fl. 1.200.000 worden gecreëerd.

Voor een CDA-huis probeert men een fonds van fl. 2.000.000 te scheppen.

KVP: Ook de KVP houdt ten behoeve van verkiezingen speciale akties om fondsen te verwerven.

ARP: De ARP kent geen speciale akties om een verkiezingsfonds te creëren. Een dergelijk fonds is er wel, maar wordt gevormd door voortdurende reserveringen op de begroting (fl. 2,00 per geïnde contributie).

CHU: De CHU bezit een steunfonds, de Stichting Uniewerksfonds, dat gevoed wordt door donaties en speciale akties. In 1977 werd door een gelijke aktie in verband met de Kamerverkiezingen fl. 141.000 bijeengebracht.

VVD: Via de zng. "tientjesakties", die de laatste jaren vrijwel jaarlijks gehouden worden, creëert de VVD een fonds, van waaruit verschillende zaken (vnl. verkiezingscampagnes) kunnen worden gefinancierd. Een dergelijke "tientjesaktie" brengt momenteel ca. fl. 600.000 op.

D'66: D'66 bezit een verkiezingsfonds. Dit fonds wordt gedeeltelijk gevormd uit de contributieopbrengsten (in 1978 gemiddeld fl. 3,60 per betalend lid) en gedeeltelijk uit speciale akties. In 1977 bracht een dergelijke aktie ca. fl. 280.000 op.

PPR: Door verkoop van documentatiemateriaal wordt ca. fl. 10.000 aan extra fondsen verkregen. Tevens kent de PPR een verkiezingsfonds.

SGP: zie paragraaf 5.4.

GPV: Via de "Actie Fractiemedewerker" kon bewerkstelligd worden dat de fractieassistentie na de Kamerverkiezingen van 1977 op hetzelfde peil kon blijven als daarvoor. Het streefbedrag van deze aktie was fl. 150.000.

DS'70: zie paragraaf 5.4.

PSP: Regelmatig worden er inzamelingsakties gehouden voor het Propaganda- en Verkiezingsfonds (ca. fl. 100.000 per jaar) en voor het Aktiefonds (ca. fl. 30.000 per jaar).

5.4 giften

Vele giften, schenkingen, donaties of hoe ze ook maar genoemd worden, worden door de partijen ontvangen ten behoeve van de verkiezingscampagnes. Wanneer deze giften in een speciaal (verkiezings-)fonds gestort worden, zijn zij reeds in paragraaf 5.3 behandeld. In deze paragraaf worden de overige giften behandeld en tevens zullen, voor zover bekend en aanwezig, de richtlijnen voor het accepteren van giften worden vermeld. Misschien ten overvloede zij nog eens gezegd dat de hieronder vermelde gegevens berusten op informatie, door de verschillende partijfunctionarissen verschaft.

PvdA: De PvdA ontvangt en ontving geen giften uit het bedrijfsleven en zou deze ook niet aanvaarden.

CDA: Het CDA, als "overkoepelende" organisatie van de KVP, de ARP en de CHU, heeft een eigen begroting, die slechts ten dele uit eigen middelen wordt gefinancierd. Bij tekorten op de begroting ontvangt het CDA aanvullende bedragen van de KVP, de ARP en de CHU volgens een bepaalde verdeelsleutel (KVP:8 - ARP:8 - CHU:5). Deze "giften" zijn natuurlijk van geheel andere aard dan die van 'derden' (leden, niet-leden, instellingen etc.). Op de jaarrekening van 1977 stond voor deze laatste giften een bedrag van fl. 3.185 (excl. verkiezingsfonds) vermeld.

In het verleden werden vooral door de KVP en de CHU nogal wat giften uit het bedrijfsleven ontvangen. Om discussie te voorkomen werden bij de Kamerverkiezingen van 1977 alle giften openbaar gemaakt. Het Dagelijks Bestuur van het CDA heeft ten aanzien van het ontvangen van giften een standpunt ingenomen, waarin vooral de AR-visie doorklinkt. Dit standpunt luidt als volgt:

"1. Aanvaardbaar zijn:

- a) giften van natuurlijke personen;
- b) giften van niet-natuurlijke personen, zijnde non profit organisaties, die noch direct nog indirect met het bedrijfsleven zijn verbonden.

2. Een actief beleid ter verkrijging van giften als sub 1a en 1b bedoeld is mogelijk.

3. Gevers dienen ervan de op hoogte te worden gebracht dat publikatie van hun gift tot de reële mogelijkheden behoort."

KVP: De giften vanuit het bedrijfsleven ontvangen in de periode voor de Kamerverkiezingen van 1977 bedroegen totaal ca. fl. 30.000. Sinds 1978 wordt voor het ontvangen van giften de CDA-richtlijn aangehouden.

ARP: In 1977 ontving de ARP ca. fl. 40.000 aan giften van natuurlijke personen. Bij de aanvaarding van giften wordt momenteel de CDA-richtlijn aangehouden.

CHU: Giften, die ontvangen worden gaan als donatie in het Uniewerksfonds (zie paragraaf 5.3). In het verleden werden ook donaties uit het bedrijfsleven ontvangen. Voortaan wordt de CDA-richtlijn gevolgd.

VVD: In 1977 werden geen giften uit het bedrijfsleven ontvangen. Er bestaat geen formele regeling voor het ontvangen van giften. Wel bestaat de afspraak dat giften (vnl. van natuurlijke personen) niet bekend worden gemaakt.

D'66: Giften van leden worden altijd aanvaard, tenzij het bedrag hoger is dan fl. 2500. In dat geval is de goedkeuring van het Hoofdbestuur vereist. Dat is eveneens het geval bij schenkingen via notariële acte. De bedragen van de schenkingen worden altijd verantwoord, echter zonder naam en toenaam van de schenker.

D'66 kent ook de schenkingen via niet te betalen declaraties. Het gaat hierbij om schenkingen van partijfunctionarissen. Zoals onder paragraaf 4.1 werd vermeld ontvangen deze mensen geen vergoedingen voor de gemaakte kosten. Officieel nu worden deze kosten wel gedeclareerd. Direct daarna wordt het gedeclareerde bedrag weer aan de partij geschonken, zodat het aftrekbaar voor de belastingen is. In 1978 ging het totaal om een bedrag van fl. 65.000.

PPR: Aan giften is voor 1979 ca. fl. 10.000 begroot.

SGP: Ook de SGP ontvangt giften, vnl. in de periode voorafgaand aan verkiezingen.

GPV: Naast de contributie, de subsidies en het resultaat van de "Actie Fractiemedewerker" (zie paragraaf 5.3) heeft het GPV geen andere bronnen van inkomsten.

DS'70: In oktober 1978 had DS'70, naast de contributies, nog fl. 12.000 aan donaties ontvangen.

PSP: Aan afdrachten van Raads- en Statenleden wordt ca. fl. 40.000 ontvangen. De PSP heeft ongeveer 50 van deze leden, waarvan er 20 vrijgesteld zijn van de reglementaire afdrachtverplichting. Aan afdrachten van de Kamerfracties wordt ca. fl. 14.000 ontvangen.

6. directe overheidssteun aan en aparte wettelijke regeling voor politieke partijen

Terwijl in de grondwetten van verschillende Europese landen het begrip 'politieke partij' voorkomt en in de Bondsrepubliek Duitsland daarnaast zelfs een aparte partijwet bestaat (sinds 1967), wordt in de Nederlandse wetgeving de politieke partij als zodanig niet genoemd. Wel zijn er wettelijke regelingen inzake subsidiëring van aan politieke partijen verwante instellingen.

Hoewel een aparte wettelijke regeling voor politieke partijen in Nederland niet bestaat, is hierover in de loop der tijd zeker van gedachten gewisseld. Zonder over te gaan tot het opsommen van literatuur betreffende deze discussie, noemen we hier een aantal elementen uit deze discussie, die het denken over een wettelijke regeling van politieke partijen hebben bepaald.

Men kan stellen dat de Nederlandse wetgeving in deze materie voornamelijk gebaseerd is op het model van de representatieve parlementaire democratie van de vorige eeuw, terwijl tegenwoordig eerder van een partijenstaat-democratie zou kunnen worden gesproken. Men kan zich daarom afvragen of men de politieke

partij meer een publiekrechtelijk dan een privaatrechtelijk karakter moet toekennen.

Hoe dit zij, bij de discussie over een wettelijke regeling, moet men zich afvragen welke zaken binnen een dergelijke regeling zouden kunnen of moeten vallen.

Een algemene eis kan zijn: volledige openbaarheid van alle reglementen, die het intern functioneren van een partij bepalen en van de financiën. Men kan verder gaan en kwalitatieve eisen stellen betreffende zaken als de interne organisatie van een partij, de kandidaatstellingsprocedures en de wijze van financiering. Hierbij kunnen respectievelijk problemen voorkomen als de democratisering binnen de partij, de 'screening' van kandidaten en directe overheidssteun aan politieke partijen. Vooral betreffende het laatst genoemde punt, de directe overheidssteun, is bij de behandelingen in de Staten-Generaal van de wetsvoorstellen inzake de subsidiëring van wetenschappelijke stichtingen (1971) en inzake subsidiëring van het jongeren- en vormingswerk (1975), uitgebreid gediscussieerd.

Tegenstanders van deze subsidiëringen wezen vooral op het feit dat er tussen subsidiëring van een aan een politieke partij verwante instelling en rechtstreekse overheidssteun aan deze politieke partij geen "waterdichte schotten" zijn aan te brengen. Deze afwezigheid van "waterdichte schotten" hoeft op zichzelf geen probleem te zijn, als men geen overwegende bezwaren heeft tegen rechtstreekse overheidssteun. Bij verschillende fracties waren deze bezwaren er wel. Door de directe overheidssteun aan politieke partijen zou deze overheid een te grote invloed kunnen krijgen op het functioneren van de politieke partijen. Ook buiten de Kamer zijn wel bezwaren ingebracht tegen overheidssteun aan politieke partijen. Naast het al genoemde bezwaar werd dan o.a. gewezen op het status quo bevestigende karakter van overheidssteun en op het gevaar van meer intern ondemocratisch functioneren van politieke partijen door financiering uit onpersoonlijke bron.

Voorstanders van subsidies aan verwante instellingen waren ofwel van mening dat deze regelingen, mits goed geformuleerd, wel degelijk een werkbaar onderscheid kunnen maken tussen subsidiëring van verwante instellingen en directe overheidssteun. Ofwel waren zij van mening dat directe overheidssteun aan politieke partijen geen slechte zaak behoeft te zijn. Integendeel, de politieke partijen nemen een belangrijke plaats in bij de politieke wilsvorming en vervullen een schakelfunctie tussen overheid en burgers. Voor het functioneren van deze partijen is geld nodig en waarom zal de overheid hierin niet een handje helpen. Deze directe overheidssteun moet dan wel aan stringente regels gebonden worden.

De voorgestelde wetsvoorstellen tot subsidiëring van verwante instellingen hebben inmiddels - in geamendeerde vorm - wetskracht gekregen. Ook tegenstanders van deze subsidies maken er nu gebruik van met als argument dat deze subsidies nu de geldende regel zijn geworden.

Uit het bovenstaande blijkt al dat de discussie over een aparte wettelijke regeling voor en directe overheidssteun aan politieke partijen niet is afgesloten.

In het kader van dit onderzoek is aan de verschillende partijen gevraagd hoe zij denken over beide zaken.

Eén ding bleek duidelijk: het probleem van een aparte wettelijke regeling voor politieke partijen speelt eigenlijk binnen geen enkele partij. Standpunten van de partijen daaromtrent zijn dan ook niet te geven. Bij de VVD bestaat er ook geen behoefte aan een dergelijke regeling. De nieuwe wet op de verenigingsstatuten (Burgerlijk Wetboek, boek II), die vanaf 1976 geldt, zij het met een overgangperiode van zes jaar, biedt volgens de VVD voldoende waarborgen voor het goed functioneren van een politieke partij.

Betreffende directe overheidssteun aan politieke partijen, die een onderdeel van een wettelijke regeling zou kunnen zijn, be-

staan wat duidelijker opinies. Hieronder volgt een overzicht:

PvdA: De PvdA is niet tegen directe overheidssteun aan politieke partijen. De tijd wordt echter niet geschikt geacht om actief naar deze steun te streven (economische crisis!), maar men verwacht dat deze uiteindelijk niet tegen te houden is. De subsidie t.b.v. Europese verkiezingen is in feite een stap in die richting (zie paragraaf 5.2.4).

CDA: Het CDA is uit principe tegen directe financiële steun van de overheid aan politieke partijen. Op de vraag of de subsidie voor de Europese verkiezingen (zie paragraaf 5.2.4) niet de deur openzet naar directe overheidssteun aan politieke partijen, werd geantwoord dat dit niet het geval is, omdat het doel van deze subsidie een vormend karakter heeft: de Europese zaak dichterbij de mensen brengen.

KVP: Het standpunt van de KVP inzake directe overheidssteun aan politieke partijen is niet geheel duidelijk.

ARP: De ARP is tegenstander van directe overheidssteun aan politieke partijen.

CHU: Binnen de CHU zou er geen bezwaar bestaan tegen directe overheidssteun aan politieke partijen, mits deze steun niet aan voorwaarden gebonden is.

VVD: De VVD is tegen directe overheidssteun aan politieke partijen. De subsidies t.b.v. de Europese verkiezingen zetten de deur naar directe overheidssteun nog verder open. Hiermee wordt nogmaals aangetoond dat de scheiding tussen overheidssteun direct aan politieke partijen en overheidssteun via subsidies aan verschillende "projecten" een fictieve is, aldus de VVD.

D'66: D'66 stelt zich op een "dualistisch standpunt", een strikte scheiding van partij en staat. D'66 is dan ook beslist tegen directe financiële overheidssteun aan politieke partijen.

PPR: De PPR is voorstander van directe overheidssteun aan partijen.

SGP: De SGP is tegen directe overheidssteun aan politieke partijen.

GPV: Ook het GPV is tegen directe overheidssteun aan politieke partijen.

DS'70: DS'70 is van mening dat financiële steun aan politieke partijen, respectievelijk directe overheidssteun aan politieke partijen, niet juist is.

PSP: Over directe overheidssteun aan politieke partijen bestaat binnen de PSP geen duidelijk standpunt. Vermoed wordt dat de PSP positief staat tegenover doel-uitkeringen, maar dat er reserves zijn tegen uitkeringen à fonds perdu.

Bovenstaand overzicht geeft blijk van gepolariseerde standpunten. Maar wellicht is ook hier de politiek een zaak van compromissen.